

نثر شبہ در نظام قضایی اسلام

دو پستہ:

دکتر سید علی ہاشمی خانباسی

استادیار دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

سرشناسه	: هاشمی خانباسی، سید علی، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: تأثیر شبهه در نظام قضایی اسلام / نویسنده سید علی هاشمی خانباسی
مشخصات نشر	: ساری: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۸ص.
فروست	: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری؛ ۹۴.
شابک	: 978-600-97310-3-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا

موضوع	: قاعده درء
موضوع	: *Dar formula (Islamic law)
موضوع	: قاعده -- قواعد
موضوع	: Islamic law -- *Formulae
موضوع	: حق جزا (قانون مجازات) -- ایران
موضوع	: Crime Law (Islamic law) -- Iran
موضوع	: حقوق جزا -- ایران
موضوع	: Criminal law -- Iran
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
رده بندی کنگره	: BP ۵۳ / ۵۴ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۳۹۷/۳۲۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۶۰۵۵۱

داوری و تأیید شده در معاونت پژوهشی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

تأثیر شبهه در نظام قضایی اسلام

دکتر سید علی هاشمی خانباسی

ویراستار ادبی: دکتر محمدرضا دیری

ناشر: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

چاپ: نوروزی

هر گونه چاپ و تصویربرداری به هر شکل و تکثیر صفحات کتاب ممنوع می‌باشد.

مرکز نشر و پخش: تلفن: ۰۱۱۳۳۶۸۷۴۳۷ فاکس: ۰۱۱۳۳۶۸۷۴۴۲

فهرست مطالب

۱۹

پیشگفتار

۲۴

مقدمه

فصل اول - مفهوم و ماهیت قاعده‌ی «درء»

۳۵

مبحث اول - کلیات

۳۵

گفتار اول - تریف، موضوع و فائده‌ی قاعده‌ی «درء»

۳۵

بند اول - تعریف قاعده‌ی «درء»

۳۵

بند دوم - اقسام «درء» در لغت

۳۶

بند سوم - واژه «درء» در اصطلاح

۳۶

بند دوم - موضوع قاعده‌ی «درء»

۳۶

بند سوم - هدف از حجیب قاعده‌ی «درء»

۳۸

گفتار دوم ؛ مبنای حقوقی قاعده‌ی «درء»

۳۸

بند اول - قاعده‌ی «درء» موجب معافیت از مجازات

۳۸

بند دوم - قاعده‌ی «درء» به معنی برداشتن و زوال بنا؛

۴۱

گفتار سوم - حجیب قاعده‌ی «درء»

۴۱

بند اول - قاعده‌ی «درء» اماره است یا اصل؟

۴۲

بند دوم - ویژگی‌های اصول عملیه

۴۲

بند سوم - خاصیت اماره و فرق آن با قطع

۴۴

گفتار چهارم: قاعده‌ی «درء» نسبت به نوع مسئولیت شخص

۴۴

بند اول - مسئولیت اخلاقی

۴۴

بند دوم - مسئولیت اجتماعی

۴۵

بند سوم - مسئولیت مدنی

۴۶

بند چهارم - مسئولیت جزایی

۴۶

الف - تفاوت مسئولیت جزائی با مسئولیت اخلاقی

۴۶	ب- تفاوت مسئولیت جزایی با مسئولیت مدنی
۴۶	۱- از نظر تعریف
۴۷	۲- از نظر هدف
۴۷	۳- از نظر منبع
۴۷	۴- از نظر قلمرو
۴۸	۵- از نظر ارزیابی و بررسی رفتار مرتکب
۴۸	۶- از نظر آیین دادرسی
۴۹	ج- نسبت منطقی میان مسئولیت جزایی و مدنی
۴۹	د- ایی و افتراق مسئولیت جزایی و مدنی
۵۰	ه- رابطه با عناصر تحقق مسئولیت جزایی از دیدگاه حقوق اسلامی
۵۰	۱- نوع فعل مجرمانه و ایجاد اختلال در نظم قضایی
۵۱	۲- داشتن اهلیت و قابلیت فاعل برای انتساب جرم انجام یافته
۵۱	۳- رابطه‌ی سیستمی بین فعل مجرمانه و صدمه و خسارت
۵۲	گفتار پنجم- عوامل و موجبات مسئولیت در حقوق اسلام
۵۲	بند اول- تعریف سبب از دیدگاه فقهاء
۵۴	بند دوم- مبانی مسئولیت جزایی در حقوق اسلامی «فقه»
۵۷	گفتار ششم- پیشینه و تاریخچه‌ی قاعده‌ی «درء»
۵۷	بند اول- شبهه و کاربرد قاعده‌ی «درء» در دوره‌های قبل و بعد از اسلام
۵۹	بند دوم- پیشینه‌ی شبهه و کاربرد قاعده‌ی «درء» در نظام حقوقی اسلام
۵۹	الف- در زمان پیامبر اکرم (ص) و ائمه‌ی معصوم علیهم السلام
۶۰	ب- در دوره‌ی فقه‌ای اسلامی
۶۲	گفتار هفتم- فرق بین قواعد فقهی با مسأله‌ی فقهی و اصولی و قواعد حقوقی
۶۲	بند اول- فرق قاعده‌ی فقهی با مسئله‌ی فقهی
۶۳	بند دوم- فرق بین قواعد فقهی با قواعد حقوقی

۶۳	بند سوم - فرق قاعده‌ی فقهی با مسأله‌ی اصولی
۶۵	بند چهارم - آثار، کتاب‌ها و تألیفات قواعد فقه
۶۵	الف - کتاب‌های قواعد فقه امامیه
۶۶	ب - آثار و تألیفات قواعد فقه اهل تسنن
۷۳	مبحث دوم - ماهیت قاعده‌ی «درء»
۷۳	گفتار اول - مدارک و مستندات قاعده‌ی «درء»
۷۳	بند اول - دلایل نقلی
۷۴	الف - اخبار و روایات
۷۵	ب - «تسالم اصحاب»
۷۶	بند دوم - دلایل عقلی
۷۶	الف - تطبیق قاعده با مسائل ادله
۷۷	ب - تحلیل عقلانی
۷۹	گفتار دوم - ملاک اجرای قاعده‌ی «درء»
۷۹	بند اول - نظریه‌ی پیش‌آمد شبیه بر متهم
۸۰	بند دوم - نظریه‌ی پیش‌آمد شبیه بر قاضی
۸۰	بند سوم - پیش‌آمد شبیه بر قاضی و متهم هر دو
۸۳	گفتار سوم - دلالت قاعده‌ی «درء»
۸۶	گفتار چهارم - قلمرو و دامنه‌ی شمول قاعده‌ی «درء»
۸۸	بند اول - قاعده‌ی «درء» در قصاص
۹۲	بند دوم - قاعده‌ی «درء» در تعزیرات
۹۳	بند سوم - قاعده‌ی «درء» در خصوص احکام حکومتی
۹۹	مبحث سوم - اسباب و موجبات قاعده‌ی «درء»
۱۰۱	گفتار اول - جهل مغتفره
۱۰۲	گفتار دوم - اجبار

- ۱۰۴ گفتار سوم - اکراه
- ۱۰۵ بند اول - شرایط تحقق اکراه و اجبار معنوی
- ۱۰۵ الف - عرفاً تهدید شناخته شود
- ۱۰۵ ب - نامشروع بودن تهدید
- ۱۰۵ ج - غیرقابل مقاومت بودن
- ۱۰۶ بند دوم - تعریف اکراه از دیدگاه فقیهان و حقوق دانان اسلامی
- ۱۰۷ بند سوم - اکراه در منابع فقه جزایی
- ۱۱۰ سنار چهارم - اضطرار
- ۱۱۱ بند اول - منافع فقهی رفع مسئولیت جزایی در اضطرار
- ۱۱۲ بند دوم - اقسام اضطرار
- ۱۱۲ الف - اضطرار ناشی از سیطره و تسلط و تهدید دیگری
- ۱۱۲ ب - اضطرار ناشی از احکامات و شرایط خاص که بر زندگی فردی و ...
- ۱۱۳ گفتار پنجم - مست
- ۱۱۵ گفتار ششم - خواب و بیهوشی
- ۱۱۶ گفتار هفتم - نسیان و فراموشی
- ۱۱۷ گفتار هشتم - شبهه ناشی از تحریک و تلبیس دیگران
- ۱۱۸ گفتار نهم - ادعای مرتکب
- ۱۲۰ گفتار دهم - شبهه ناشی از گواهی و اظهارات غیر
- ۱۲۱ گفتار یازدهم - شبهه ناشی از برداشت و درک غلط از متون قانونی و حفری
- ۱۲۲ گفتار دوازدهم - شبهه ناشی از اقرار ضمنی
- ۱۲۳ گفتار سیزدهم - جنون و کودکی در رفع مسئولیت جزایی
- ۱۲۹ مبحث چهارم - تفاوت قاعده‌ی «درء» با استصحاب فقدان، برائت، توبه ...
- ۱۲۹ گفتار اول: قاعده‌ی درء و اصل استصحاب فقدانیه
- ۱۳۱ گفتار دوم - قاعده‌ی «درء» و اصل برائت

- ۱۵۷ ۲- جرم در اصطلاح
- ۱۵۷ ۳- تعریف جرم از دیدگاه قضایی
- ۱۵۸ ۴- تعریف جرم از دیدگاه فقه و فقیهان
- ۱۵۸ ۴-۱- مفهوم عام جرم
- ۱۵۸ ۴-۲- مفهوم خاص جرم در لسان فقه
- ۱۵۹ ب- تفاوت دیدگاه فقهی و حقوقی در مورد جرم
- ۱۵۹ ۱- تفاوت از لحاظ موضوع
- ۱۶۰ ۲- تفاوت از لحاظ مبنا
- ۱۶۰ ج- مفهوم جرم از دیدگاه قانون مجازات
- ۱۶۰ بند دوم، ویژگی‌ها را اوصاف جرم در نظام کیفری اسلام
- ۱۶۰ الف- قانین بودن جرم
- ۱۶۰ ب- ضمانت اجرای جرم
- ۱۶۱ ج- مخالفت با نظم عمومی
- ۱۶۱ بند سوم- فرق بین جرم جزایی و مدنی
- ۱۶۱ الف- از حیث مفهوم
- ۱۶۱ ج- از لحاظ قلمرو
- ۱۶۲ د- از نظر ارزیابی رفتار مرتکب جرم و عامل زیان
- ۱۶۳ گفتار دوم- عناصر تشکیل دهنده جرم
- ۱۶۳ بند اول- عناصر تشکیل دهنده جرم
- ۱۶۴ بند دوم- منابع مهم عنصر قانونی جرم در حقوق جزایی کشور
- ۱۶۵ بند سوم- منابع عنصر قانونی جرم در حقوق اسلامی «فقه».
- ۱۶۵ بند چهارم- عنصر مادی جرم در حقوق جزایی ایران
- ۱۶۵ بند پنجم- عنصر مادی جرم و گناه در حقوق اسلامی (فقه)
- ۱۶۶ بند ششم- عنصر روانی جرم

- ۱۶۷ گفتار سوم- شرایط قصد مجرمانه از دیدگاه حقوق اسلامی
- ۱۶۷ بند اول- اراده‌ی آگاهانه‌ی ارتکاب
- ۱۶۷ الف- هاجس
- ۱۶۷ ب- خاطر
- ۱۶۷ ج- حدیث نفس
- ۱۶۷ د- هم
- ۱۶۷ هـ- عزم
- ۱۶۸ بند دوم- اراده‌ی انعام عملی که در قانون جرم است (اراده ارتکاب جرم)
- ۱۶۸ بند سو- اختیار نیت‌دهی حاصل از عمل مجرمانه
- ۱۷۰ گفتار چهارم- تحقق جرم از دیدگاه حقوق اسلامی و فقیهان
- ۱۷۰ بند اول- به نحو فعل اشیائی
- ۱۷۰ بند دوم- به نحو فعل سلبی
- ۱۷۰ بند سوم- جرم ناشی از ترک فعل
- ۱۷۴ گفتار پنجم- انگیزه‌ی ارتکاب جرم و تأثیر انگیزه در مجازات
- ۱۷۴ بند اول- تعریف انگیزه
- ۱۷۴ الف- از دیدگاه جرم شناسی
- ۱۷۴ ب- از دیدگاه روانشناسی
- ۱۷۴ ج- از دیدگاه حقوقی
- ۱۷۴ بند دوم- فرق بین قصد مجرمانه و انگیزه از دیدگاه حقوق
- ۱۷۵ بند سوم- تأثیرات انگیزه در مجازات جرائم عمدی
- ۱۷۷ گفتار ششم- طبقه‌بندی جرم از دیدگاه حقوق اسلامی (فقه)
- ۱۷۷ الف- حفظ نفس و جان
- ۱۷۷ ب- حفظ مال
- ۱۷۷ ج- حفظ نسل

۱۷۷	د- حفظ دین
۱۷۷	ه- حفظ عقل و شعور
۱۸۳	مبحث دوم- مجازات
۱۸۳	گفتار اول- تعریف و اوصاف مجازات
۱۸۳	بند اول- تعریف مجازات
۱۸۳	الف- مفهوم مجازات در لغت
۱۸۳	ب- مفهوم مجازات در اصطلاح حقوق کیفری
۱۸۴	ج- مفهوم مجازات در فقه و حقوق اسلامی
۱۸۴	ب- دوم- اقسام مجازات در حقوق کیفری
۱۸۶	گفتار دوم- اقسام مجازات
۱۸۶	بند اول- انواع مجازات در قانون مجازات عمومی ایران قبل از استقرار نظام ...
۱۸۶	الف- تقسیم مجازات بر اعتبار و خامت و شدت نسبی مجازات
۱۸۶	ب- تقسیم مجازات بر اعتبار اجتماعی
۱۸۷	ج- تقسیم مجازات بر اعتبار موضوعی می که مجازات به آن‌ها لطمه ...
۱۸۷	۱- مجازات بدنی
۱۸۷	۲- مجازات سالب آزادی
۱۸۸	۳- مجازات محدود کننده آزادی
۱۸۸	۴- مجازات سالب حق
۱۸۸	۵- مجازات مالی
۱۸۸	بند دوم- انواع مجازات از دیدگاه حقوق و قانون مجازات اسلامی
۱۸۸	الف- تقسیم مجازات بر اساس طبیعت قضایی جرم و خطرات ناشی از آن
۱۸۹	ب- تقسیم مجازات بر مبنای ارتباط آن‌ها با یکدیگر
۱۸۹	۱- مجازات اصلی
۱۸۹	۲- مجازات جانشین

۱۸۹	۳- مجازات تبعی
۱۸۹	۴- مجازات‌های تکمیلی
۱۸۹	۵- مجازات تتمیمی
۱۸۹	بند سوم- تقسیم مجازات به لحاظ حیثیت عمومی یا خصوصی جرم در حقوق اسلامی
۱۹۱	گفتار سوم- رابطه‌ی بین جرم و مجازات در حقوق جزایی اسلام
۱۹۷	مبحث سوم- ماهیت حدود
۱۹۷	گفتار اول- تعریف، فائده و ویژگی‌های حدود
۱۹۷	بند اول- ماهیت حدود
۱۹۸	بند دوم- بیان مایده - هدف از تشریع حدود و مجازات اسلامی
۱۹۹	بند سوم- راز حد و فر در اسلام
۲۰۰	بند چهارم- استفاده از حیثیت عام
۲۰۰	بند پنجم- دیدگاه جزایی اسلام در رهی تقرات زهکاران
۲۰۲	بند ششم- ویژگی‌ها و خصایص حدود
۲۰۳	گفتار دوم- فرق حدود و تعزیرات
۲۰۳	الف- تفاوت ماهوی
۲۰۳	ب- از لحاظ قلمرو
۲۰۳	ج- از لحاظ مبانی قضایی
۲۰۴	د- از لحاظ هدف و فایده
۲۰۴	ه- از لحاظ عفو پذیری
۲۰۴	و- از لحاظ شفاعت، کفالت و قسم
۲۰۴	ز- از لحاظ مبانی فقهی
۲۰۵	گفتار سوم- اقسام حدود و عناصر تشکیل دهنده‌ی آن
۲۰۵	بند اول- تقسیم حدود از حیث ماهیت جرم
۲۰۵	الف- حدود حق الله

۲۰۵	ب- حدود حق الناس
۲۰۶	بند دوم- تقسیم حدود به لحاظ موجبات کیفرهای مشمول حد
۲۰۷	گفتار چهارم- عناصر تشکیل دهنده مجازات و کیفر حدود
۲۰۷	بند اول- عناصر مادی مجازات حدود
۲۰۸	بند دوم- عنصر قانونی تشکیل دهنده جرایم مشمول حد
۲۰۸	بند سوم- عنصر روانی تشکیل دهنده مجازات حدود
۲۱۵	بحث چهارم- ماهیت کیفر قصاص و تعزیرات
۲۱۵	گفتار اول- مفهوم مجازات قصاص
۲۱۵	بند اول- مفهوم شناسی قصاص
۲۱۵	الف- تعریف قصاص و توضیح واژه‌ها
۲۱۷	ب- اقسام قصاص
۲۱۸	بند دوم- اقسام قصاص
۲۱۸	الف- قصاص نفس و عفو آن
۲۱۹	ب- قصاص اعضا
۲۲۲	گفتار دوم- مجازات و کیفر تعزیرات
۲۲۲	بند اول- مفهوم شناسی کیفر تعزیر
۲۲۲	الف- تعریف تعزیر از دیدگاه فقیهان و حقوق‌اساسی
۲۲۶	ب- موضوع هدف و فایده و خصایص تعزیرات
۲۲۶	۱- موضوع تعزیرات
۲۲۷	۲- هدف و فایده تعزیرات
۲۲۸	۳- خصایص و ویژگی‌های تعزیرات
۲۲۹	بند دوم- انواع تعزیرات

فصل سوم- شبهه (ماهیت، مصادیق و پیش‌آمد شبهه بر قاضی)

- ۲۳۷ گفتار اول - تعریف شبهه
- ۲۳۷ بند اول - شبهه از دیدگاه لغت
- ۲۳۷ بند دوم - تعریف شبهه از دیدگاه فقیهان
- ۲۳۷ الف - تعریف شبهه از دیدگاه فقیهان اهل سنت
- ۲۳۸ ب - تعریف شبهه از دیدگاه فقیهان شیعه
- ۲۴۰ گفتار دوم - ارکان شبهه‌ی دارئه
- ۲۴۵ گفتار سوم - رابطه‌ی شبهه با شک، اجبار، اکراه، اضطرار و نسیان
- ۲۴۵ بند اول - شبهه
- ۲۴۶ بند دوم - رابطه‌ی شبهه با اجبار، اکراه، اضطرار سهو نسیان
- ۲۴۶ الف - قیود شبهه اجبار
- ۲۴۶ ب - شبهه و اکراه
- ۲۴۶ ج - شبهه و اضطرار
- ۲۴۷ د - شبهه و سهو
- ۲۴۷ هـ - از نظر علم و فقدان علم
- ۲۴۸ گفتار چهارم - عناصر تشکیل دهنده‌ی شبهه
- ۲۴۸ بند اول - عنصر مادی
- ۲۴۸ بند دوم - عنصر قانونی اشتباه
- ۲۴۹ بند سوم - عنصر روانی
- ۲۵۵ مبحث دوم - اقسام و مصادیق شبهه
- ۲۵۵ گفتار اول - اقسام و مصادیق شبهه از دیدگاه فقیهان و علمای اصول
- ۲۵۵ بند اول - اقسام شبهه‌ی حکمی از نظر منشاء
- ۲۵۵ الف - شبهه‌ی حکمی ناشی از فقدان نص
- ۲۵۶ ب - شبهه‌ی حکمی ناشی از اجمال نص
- ۲۵۶ ج - شبهه‌ی حکمی ناشی از تعارض دو دلیل

- ۲۵۶ بند دوم - اقسام شبهه‌ی حکمی حاصله از شک ابتدایی و احکام آن
- ۲۵۶ الف - شبهه‌ی حکمی تحریمیه
- ۲۵۶ ب - شبهه‌ی حکمی وجوبیه
- ۲۵۷ ج - شبهه‌ی حکمی غیر تحریمیه و غیر وجوبیه
- ۲۵۷ بند سوم - اقسام شبهه‌ی حکمی به اعتبار مفهوم و موضوع
- ۲۵۷ الف - در شبهه‌ی حکمی و دوران امر بین اقل و اکثر
- ۲۵۷ ب - شبهه‌ی حکمی و دوران امر بین متباینین
- ۲۵۸ گفتار دوم - الف و تقسیم شبهه‌ی موضوعی از دیدگاه قانون مجازات اسلامی
- ۲۵۸ بند اول - اشتباه نسبت به هویت مجنی‌علیه
- ۲۵۹ بند دوم - اشتباه در عناصر اختصاصی جرم
- ۲۵۹ بند سوم - اشتباه در عناصر اصله از جرم
- ۲۶۱ گفتار سوم - شبهه، احکام و اقسام آن در حقوق جزای عرفی
- ۲۶۴ بند اول - اقسام شبهه نسبت به عناصر متشکله جرم
- ۲۶۴ الف - شبهه نسبت به عنصر مادی جرم
- ۲۶۴ ب - شبهه نسبت به عنصر قانونی جرم
- ۲۶۴ ج - شبهه نسبت به عنصر روانی جرم
- ۲۶۵ گفتار چهارم - تفاوت شبهه‌ی حکمی با موضوعی از دیدگاه اصول و اصول
- ۲۶۵ الف - از لحاظ متعلق
- ۲۶۵ ب - از لحاظ رفع
- ۲۶۵ ج - از لحاظ سبب و منشاء شبهه
- ۲۶۵ د - از نظر قلمرو
- ۲۶۶ گفتار پنجم: اقسام و احکام شبهه‌ی موضوعی از دیدگاه فقه و اصول
- ۲۶۶ الف - شبهه‌ی موضوعی ناشی از شک بدوی و چهل ابتدایی
- ۲۶۶ ب - مسبوق به علم اجمالی

۲۶۸	گفتار ششم - مصادیق جهل نسبت به شخص جاهل
۲۷۵	مبحث سوم - مسئولیت جزایی قاضی در صورت پیش آمد شبهه بر او
۲۷۷	گفتار اول - صور اشتباه قاضی
۲۸۰	گفتار دوم - اشتباه قاضی در تطبیق حکم بر مورد
۲۸۳	گفتار سوم - تأثیر شبهه‌ی قاضی در تخفیف یا رفع مسئولیت جزایی از نظر فقها ...
۲۸۵	گفتار چهارم - شبهه از معاذیر قانونی است یا از عوامل موجّه‌ی جرم؟
۲۸۵	بند ۱ - تعریف معاذیر قانونی
۲۸۵	بند دوم - آثار معاذیر قانونی
۲۸۵	الف - مآذیر، که موجب معافیت مطلق می‌شود
۲۸۶	ب - مآذیر، که موجب تخفیف مجازات می‌شود
۲۸۷	بند سوم - عوامل موجّه‌ی جرم، آن با معاذیر قانونی

فصل چهارم - موارد اجرای قاعده «درء» در فقه و قانون مجازات اسلامی

۲۹۳	مقدمه
۲۹۳	مطلب اول: دایره‌ی شمول قاعده‌ی «درء»
۲۹۵	مطلب دوم: جریان و فقدان جریان قاعده‌ی «درء» در موارد مختلف
۲۹۶	مطلب سوم: جریان و فقدان جریان قاعده‌ی «درء» در مورد دلت
۳۰۳	مبحث اول - موارد اجرای قاعده‌ی «درء» در حدود به معانی اخص
۳۰۳	گفتار اول - موارد اجرای قاعده‌ی «درء» در حدّ زنا
۳۰۳	بند اول - سقوط حدّ زنا از دیدگاه فقه امامیه
۳۰۷	بند دوم - سقوط حدّ زنا از دیدگاه فقه شافعی
۳۰۸	گفتار دوم - حد شراب‌خور و کار برد قاعده‌ی «درء الحد»
۳۱۱	گفتار سوم - قاعده‌ی «درء» در حد سرقت
۳۱۳	گفتار چهارم - شبهه‌ی ملک از دیدگاه فقهای عامه و امامیه
۳۱۳	بند اول - شبهه‌ی ملک از دیدگاه فقهای اهل سنت

۳۱۵	بند دوم - دیدگاه فقه‌های امامیه در مورد شبهه‌ی ملک
۳۱۸	گفتار پنجم - قاعده‌ی «درء» در حدّ قذف
۳۲۷	مبحث دوم - موارد اجرای قاعده‌ی «درء» در قصاص
۳۲۷	گفتار اول - دلایل اجرای قاعده‌ی «درء» در قصاص
۳۳۱	گفتار دوم - شبهه‌ی اکراه در قتل
۳۳۷	مبحث سوم - شبهه در قانون مجازات اسلامی و موارد اجرای قاعده‌ی «درء»
۳۳۹	گفتار اول - طرح اشکال و پاسخ به آن
۳۴۰	گفتار دوم - سستی به قصد زنا
۳۴۷	مبحث چهارم - مسوئلیت قاضی در قبال صدور حکم اشتباه
۳۵۱	مبحث پنجم - اصیّت قاعده‌ی «درء» یا صدور حکم برائت از نظر آیین ...
۳۵۳	کتابنامه

◆ پیش‌گفتار

برجستگی هر نظام حقوقی در این است که آن نظام و مکتب حقوقی بتواند روابط انسان‌ها را در جامعه که بر اساس آن حق و تکلیف به وجود می‌آید، به نحو مطلوب و بر مبنای تعادل و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز تشریح و تبیین نماید. ما در این‌جا، به یقین و بدون تعصبات مذهبی و با اقامه‌ی برهان و به روش عقل و منطق می‌گوییم:

در میان نظام‌های حقوقی دنیا، از نظام حقوقی حمورابی، تلمود، روم، ایران باستان، مسیحیت، اسکولاستیک و غیره گرفته تا مکاتب مختلف حقوقی جهان و از اندیشمندان یونان و پیروان حقوق طبیعی مانند سقراط، افلاطون، ارسطو و مکتب تاریخی حقوق، مکتب فائده‌گرایی (جرمی بنتام انگلیسی، تعبدی (هانس کلسن انگلیسی)، حقوق سوسیالیسم با تمام شاخه‌ها و اقمارش و نیز پیروان مکتب حقوق آزاد و واقع‌گرا، حقوقی که بتواند حق و تکلیف را با توجه به قدر و آرمان انسان‌ها و روابط پیچیده‌ی سیاسی و اجتماعی آدمی در عالی‌ترین نوعش و بر اساس تعاون و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز تبیین بخشد و خود، وظایف و مسئولیت‌های افراد را نسبت به یکدیگر و در حد مطلوب وضع و تشریح نماید به نظر و مکتب حقوقی اسلام، وجود ندارد. این نظام به دلیل ویژگی‌ها، معیارها و اوصاف منحصر به فردش که با روح و فطرت انسان و جامعه هماهنگ و سازگار است، برجسته‌ترین و عالی‌ترین نظامی را در میان سایر نظام‌های حقوقی جهان منحصر به خود کرده و هم‌چون خورشیدی است در میان منظومه‌هایش. بدین معنی؛ هر مکتب حقوقی دنیا که اندکی با ارزش‌ها و شخصیت انسانی هم‌ساز باشد، بدون شک مانند نهری است که از چشمه‌ی زلال ادیان الهی بهره برده یا مانند مناره‌ای است که از ستاره‌های ادیان الهی به خصوص خورشید وجود اسلام بهره‌مند شده است.